

Zato, Ljubljana, ne pošiljaj gnoja v tujino nehvaležnim Topčidercem, temuč privošči ga domačinom, vsaj bogata okolica tudi bogati mesto!

V Lipah meseca julija.

M. Peruzzi.

Prirrodopisne stvari.

Vrbar, rojar ali lesni črv.

(Konec.)

Mesto, kjer je gosenica (ali pa če jih je tudi več skupaj bilo) drugo spomlad na deblu glodala, spozna se lahko po nekoliko vdrti in bolj črni skorji (na mlajših drevesih) z veliko luknjo spodaj, ob kateri nahaja se precejšnja kopica debelim lesnim opilkom podobnega razglodanega lesa z drevesnim sokom namešane. Ta prostor, navadno velikosti dlana človeške roke, mora se do živega lesa izrezati, da se tako daljni rov (in če je več vrbarjev bilo na enem prostoru, tudi drugi rovi) gosenice v les najde. Če je ta rov naravnost gor zvrtnan, more se mrčes z močnim, zadosti dolgim in špičastim dratom v njem prebosti in pokončati. Dokaz, da se je gosenica na ta način umorila, je, da — ko se z dratom v rojo drega, se iz nje sliši neko „žekanje“, na kar se iz luknje rujavkast sok pricedi; če je pa rov na eno ali drugo stran zaokrožen, ali pa izpod drevesne skorje naravnost proti strženu umerjen, se z dratom nič ne opravi. Tu mora se pa vzeti ozko in dobro nabrušeno, zadosti dolgo dleto, s katerim se po roji skorja in les toliko časa izrezuje, da se do črva samesa pride, kateri se potem brez pardona umori.

Tako napravljene in izrezane rane morajo se potem gladko obrezati in osnažiti, ter skrbno in dobro z drevesnim (cepilnim) voskom zamazati in lepo obvezati, da se zopet dobro in čisto obrastejo in zacelijo, a drevo samo pa pogina obvaruje. Na ta način se je tukaj lansko leto na sadnih sosednih vrtilih več jabolčnih in hruševih dreves v premeru od 1 do 3 dm. s prav dobrim vspehom pogina otelo, katerih (tudi vmes nekatere prav velike in globoke) rane so uže zdaj dobro obtečene in zaceljene.

Doraščena, dve leti stara gosenica dolga je od 7 do 10 cm.; njene živo črne rožene čeljusti so jako močne in ostre; ravno take barve je tudi njena krepka, plošnata in trda glava. Ves život njen obstoji iz 12 obročkov; prvi na obglavji (obglavje samo), pod katerega, ako jo dregneš, skoraj vso glavo skrije, previden jes črno liso klobuku čez sredo preklane štule podobno; daljni trije obročki so ob stranéh brez gub, a na zadnjih osmerih se pa ob vsaki strani nahajate po dve nekoliko poševni grbi, nad katerima nahaja se na vsaki strani po ena bolj temno-rujava, nekoliko podolgasta pika; brez takih pik sta pa le drugi in tretji obroček od glave. Sprednji del gosenice in pa obrobka na životu ali obnožje je v podolžji umazano-rumeno-voščene barve; barva hrbitišča je pa do prvega obročka na obglavji mesnato-rudeča. Ves život ob stranéh in po hrbtu je z redko in rujavo, do 4 mm. dolgo dlako poraščen, spodaj na životu je pa popolnoma gladka. Nog ima na obglavji 6, na obsredji života 8, in prav na zadnjem koncu 2; zadnjih deseterih nog je valjastih in z ostrimi krempljci prav dobro prevedenih. Gosenica je jako čila in živa, ter v hoji naprej in poritensko zelo brza.

Ko je gosenica v dveh letih se popolnoma razvila in dorastla, zleze iz drevesnega debla, da si poišče v trobljivem lesu ali pa v kaki drugi šari primerne prostora in suhega kraja za zabubovanje. Prve pridejo na dan v prvi polovici meseca maja; če so napadena

drevesa blizo poti ali ceste, ne boš ob tem času in tudi pozneje ravno redkokrat videl posamezne gosenice čez pot brisati jo; če so pa taka drevesa blizo hiše ali družega poslopja, opazil bodeš jo tudi tukaj, kjer si skrbno poišče pripravnega prostora — se zabubiti. Tudi ta mrčes napravi si iz razne primerne drobne in suhe ropotije dobro zliman gornji mešiček, v katerem, kot gosenica še celih pet tednov počasi svojo prvotno barvo v vedno bledejo spreminjaje — počiva. Po preteku tega časa spremeni se še le v pravo 5 cm. dolgo, lepo-rujavo buba. Spodaj na bubi opazuje se pet gladkih, ob zunanjih robih lepo-rujavih, a na ušencih pa svitlo-rumenih, belkasto-lisastih obročkov; na hrbtu je pa 7 takih obročkov vidnih, od katerih se prva sprednja dva pod krilišče skrivata, da jih na spodnjem delu videti mogoče ni. Čez obročke in pa ob zadnjem koncu ima buba 8 z večimi, a šest pa z manjšimi zobci (žagici podobnih) obročkov, kar dela njeno površje za tip ostro in močno rapavo; bubini zadek previden je z dvema trdimi in kratkima špičkoma. Kljunčku podobna bodica dela njeno (bubino) glavo rogomentno; od tega kljunčka 2 do 3 mm. oddaljeno ima na oprsji buba še majhen špičast izrastek.

Buba, katera meri v premeru 15 do 18 mm., postane pozneje rujavo črna in se nekoliko sključeno drži.

Oni vrbarji, kateri se v prvi polovici meseca maja kot godni zapredejo, zlezejo kot metulji v prvi polovici meseca julija na dan, na kar se oplodijo in nekoliko ur po oplodbi prično babice na zgoraj opisane kraje svoja jajčica polagati.

Med ptiči so vrbarjevi najhujši sovražniki žolne vsakovrstnega plemena, mali brgljezi in plezalci skrbno obirajo jajčica iz skorjinih razpok; detalji, zelene in črne žolne ga pa tudi sè svojimi kljuni iz drevesnih debel dolbijo in izkljujejo. Kdor bi bil temu neverni Tomaž, naj le sadno in drugo listno drevje, če je tudi mlado in po žolnah tu in tam izdolbljeno, skrbno preišče, pa bode kmalu na koži zapazil vrbarjevi vhod in vežo pred njegovo glavno luknjo v drevesno deblo.

In tako smo zopet z enim prav navihanim sadnim škodljivcem domači sadjerejci v vsih njegovih potezah in posebnostih po praktičnem opazovanji pri kraji, da ga bodemo ložeje zasledovali in ga gotoveje pokončevali.

Prem dne 21. julija.

Matija Rant, národní učitelj.

Kako stoji z vipavskim sadjerejskim društvom?

Da za to društvo se zanimajoči gospodje kmetovalci zvedó, pri čem da smo, počastujem se, jim sledeče pojasnilo podati:

Sl. c. kr. deželna vlada je z odlokom od 7. julija društvena pravila potrdila. Zdaj gre pred vsem skrb za to, da se za potrebni dve drevesnici, namreč za eno veliko, za severnejše ude društva namenjeno na Razdrtem na Pivki, in za drugo manjšo za južnejše ude — Vipavce, Primorce, Uremce — namenjeno na Lozicah v Vipavi, denar dobi. Svet za drevesnice se bode ali kupil, gotovejše pa le v najem vzel. Skrb gre zdaj tudi za to, da se za tri- ali štiriletno plačo društvenega vrtarja in pa za tri- ali štiriletno režijo društva sploh potrebni denar dobí, kajti tega ne more nihče zahtevati, da bi udje društva tri ali štiri leta — to je toliko let, dokler prvo za oddajanje namenjeno ali proračunjeno drevje ne doraste — po en forint na leto plačevali, da bi pa za to le eno drevesce dobili. Kakor hitro bode

za vse to denar preskrbljen, to je v prvi vrsti pri sl. c. kr. kmetijskem ministerstvu, in pa znabiti, da še kje drugod, pričelo se bode ude nabirati, pričela se bode društvena delavnost. Udje plačevali bodo po 1 forint pristopnine za društveno diplomu, za tisk društvenih pravil, za društvene tiskovine sploh; potem pa toliko let nič, dokler se ne bode pričelo sadno drevje iz drevesnic razdelovati. Po pričetku razdelovanja dreves plačal bode vsak ud po 1 gold. na leto, in za ta znesek dobil bode vsako leto vsaj 10 lepih, krepkih, plemenitih sadnih dreves iz društvene drevesnice.

Sl. vredništvo „Novic“ je naprošeno, naj bi v prihodnji številki „Novic“ blagovolilo pravila (štate) „vipavskega sadjerejskega društva“ tiskati.*)

Vse prijatelje sadjereje in gmotnega napredka slovenskega naroda sploh, osobito pa naše velečastite in velezaslužne duhovne gospode prosim uže danes najuljudneje, da blagovolijo, se za pridobitev mnogih udov društvu uže koj zdaj potruditi.

Toliko za danes v pojasnilo. Najodličnejšem spoštovanjem

R. Dolenc,

časni predstojnik vipavskega sadjerejskega društva.

Gospodarske novice.

* *Trtna uš v Istriji* se tako grozno širi, da se je bati, da bode ondi kmalu vse vinograde uničila. Ubogi Istrijani!

* *Letina na Hrvatskem* se more, kakor „Gospod. List“ v Zagrebu poroča, poprek med boljše srednje šteti; ozimina bolja je od jarine, katere pa je bilo malo sejane zaradi neprestanega dežja spomladi; sena so precej nakosili; koroza ne more nič kaj naprej; sadja ne bo veliko, samo slive so v bregovitih krajih lepo polne.

* *Za zasledovanje in pokončevanje trtne uši* se je v Brežicah na Štajarskem ustanovila postaja (Station); vodstvo tega zavoda je izročeno gosp. Juliju Hansl-u, adjunktju mariborske vinorejske šole.

* *Velika zasluga kmetijskega časnika „Wien. landw. Zeitung“!* Ker mora južna železnica zdaj dohodninski davek tistim deželam odrajtovati, po katerih se vozi, doide deželi štajarski, to je, deželnemu odboru štajarskemu, nič manj ko 400.000 gold. To je pač velikansk dohodek deželi štajarski, katera bo, kakor omenjeni časnik poroča, s tem denarjem ustanovila zopet podkovsko šolo v Gradcu, na ondašnjem politehniku pa nauk za kmetijstvo in gozdarstvo. — Zelo radovedni smo, koliko bo južna železnica kranjski deželi onega davka odrajtovala.

Znanstvene stvari.

Matica slovenska in pa slovenske šolske knjige.

Ker sta „Slov. Narod“ in pa „Slovenec“ uže nekaterikrat govorila o šolskih knjigah, kazaje na „Matico slovensko“, treba se je zdelo „Novicam“, da tudi one povedó svoje. Pripravljajočim se pa k spisu o tem predmetu došel nam je 30. list „Edinosti“ od 27. julija ter nam prav v tem slučaju tako dobro došel, da celi njegov članek, ki o delovanju „Matice“ naše govori, sprejmemo v naš list. Dobro došel — smo rekli — nam je prav v tem slučaju članek „Edinosti“, in to zato, ker je nepristranski in objek-

tiven glas rodoljuba, ki — nasproti onim, katerim je „Matica“, kakor Nemeč pravi, le „Prügelknabe“, po katerem z besedo ali v pismu udrihajo kakor se jim ljubi, ali pa stvar preklicana, katero sme ubijati kdor koli hoče — Matično literarno delovanje tako sodi, kakor mora sodba nepristranskega, pravičnega in poštenega sodnika biti o zavodu, ki je prvi slovenski znanstveni zavod, kateremu so mnogi najodličnejši pisatelji žrtvovali in še danes žrtvujejo svoj trud.

Nam čisto neznan pisatelj članka „o Matici slovenski“ v „Edinosti“ je pač pravo zadel, ko je kazal na Slovencem nesrečno dobo „dvojne stranke“, ko je po kruhoborstvu dvojne tiskarnice celó se prikazal sramotni „chabrus“, in le v povratku složnega delovanja na polji znanstvenem in političnem vidi korist naše domače stvari. Zato tudi mi ne govorimo dandanes več o nesrečnem razporu, nadejaje se, da je sloga postala resnica in da ostane resnica.

Naj zdaj čitateljem našim kažemo, kaj o „Matici slovenski“ piše „Edinost“ v navedenem listu. Tako-le se glasi ves članek:

„Izobraževalnim zavodom bi morali Slovenci jako nakloneni biti, vzlasti onim, kateri poleg splošne omike tudi za razširjenje in krepljenje naše materinščine skrbé. Ti zavodi so slovenske šole in naši literarni zavodi. Na čelu poslednjim stojite slovstveni društvi: „Slovenska Matica“ in „družba sv. Mohora“. O prvi nam je kratko besedo izpregovoriti.

Do „Slovenske Matice“ je imel naš narod splošno sočutje nekako do l. 1872., 1873. in 1874. V teh letih, ko smo se bili Slovenci tako nepotrebno razdelili v dve stranki, dregali so nekateri tudi v odbor „Slovenske Matice“, nekoliko radi nedostatnosti, ki so se kritikarjem tam pokazale, nekoliko pa iz politične nagajivosti. Ta vihar se več let ni mogel popolnem potlačiti in nekaj nezadovoljnežev, katere peče spomin na prejšnje čase, nahaja se še dandanes.

Kdor pa z objektivnim in domoljubovim očesom opazuje delovanje „Slovenske Matice“ v poslednjem času, misliti mora drugače, ali bolje rekoč, govoriti mora o tem našem prvem znanstveno-slovstvenem zavodu previdnejše, nego se je to nedavno godilo. Resnica je, da se je število udov pri „Matici“ precej skrčilo, ker je bilo mnogo neplačevalcev treba izključiti. Tajniki „Slovenske Matice“ so bili pač to sami največ zakrivali, ker so bili na to praktično pravilo čisto pozabili. Ako hočeš število odjemnikov skrčiti, dajaj jim blagó na upanje! In tako se je tudi godilo. Ko je tako zvani likvidacijski odbor začel pridno izterjevati, izstopilo je bilo obilo udov, ki so postali potem z ozirom na „Matico“ iz Pavla — Savli.

Kdor je v poslednjem času pobližje opazoval delovanje glavnih odbornikov pri „Slov. Matici“, kdor je s temi možmi v novejši dobi v dotiko prišel ter s pazljivostjo in nepristranskim domoljubjem čital poslednje poročilo o zadnjem občnem zboru in poslednji odborovi seji, v kateri se je društvu nov tajnik, g. Orešec, z letno plačo 600 gold. imenoval, mora priznavati, da se odbor trudi, pripraviti naš prvi literarni zavod v potrebno veljavo pri slovenski inteligenciji in povzdignoti ga na stopinjo, s katere mu bode mogoče vedno vspešnejše delovati na korist slovenski vedi. Od strani občinstva naj bi se „Matica“ pač z obilnim pristopom udov podpirala, a od strani odbora na ta način, da se skuša ozirati na vse opravičene želje družabnikov. Da v poslednjem času „Matica“ več knjig ni mogla izdati, temu pritrđi vsak, kdor vé, koliko tisek stane, vzlasti, ako je treba pisateljem i nagrade dajati, kar dela naša „Matica“ skoro v taki meri, kakor večji založniki nemških knjig. Na drugi strani pa se je treba

*) Se bode zgodilo.